

Kovács Ramóna

Földváry László első világháborús hadinaplója

Az elmúlt években hazánkban megjelenő első világháborús témakörű könyvek száma hátrányban van a második világháborús témájúakkal szemben, akár belföldi írásokat, akár külföldi fordításokat nézünk meg. A megjelentek többsége regény, vagy az egész nagy háborút felölelő összefoglaló mű, esetleg egy katonai esemény kiemelésére és bemutatására¹ összpontosulnak. Sőt, többségük inkább a két világháború összehasonlítására, párhuzamba állítására van kihegyezve. Éppen ezért volt számomra újdonság a *Földváry László első világháborús hadinaplója* című könyv olvasása, mert merőben eltért a többi műtől.

Három éve jelent meg a könyv a Debreceni Egyetem kiadásában. A naplót a szerkesztők, Dr. Barta Róbert és Dr. Takács Bálint bevezető tanulmánnyal (melyet összefoglalóként is lehetne tekinteni), magyarázó jegyzetekkel és mellékletekkel együtt publikálták.² A bevezető rávilágít, hogy mindkét szerkesztő jártas a témában, de magában a szakmán belül is tudni lehet, hogy jelentős publikációkkal segítették az első világháború kutatását.

A könyv egy hadinapló, azaz Földváry László kézzel lejegyzetelt, napról napra leírt beszámolója, mely egészen 1914 júniusától 1918 júliusáig tart. Gondolatait, érzéseit tíz füzetben írta le. A hadinaplót rendelkezésre bocsátotta és a kiadást segítette a napló írójának unokája, Dr. Földváry László Zoltán, aki debreceni lakosként és erős lokálpatrióta kötődéssel korabeli képekkel is színesítette a könyvet.

A kötet egy rövid családtörténettel indul. Földváry László (1880–1918) köznemesi családból származott. B kategóriás önkéntesként három évet töltött a katonaságnál, mindkét végigjárta a mai Magyarországgal szomszédos országokat. Rossz egészségügyi állapota miatt gyakran orvosi kezelésre szorult. Maga Földváry jelleme hozzám nem került közel amiatt, hogy bár önként jelentkezett hadi szolgálatra, mégis mindent megtett, hogy a frontvonalakat elkerülje és meghosszabbítsa – az egészségügyi vagy egyéb szabadságait. Javára legyen írva, hogy háromgyermekes, családcentrikus apaként a felelősség az otthoniakért erősen motiválta.

Az I., a II. és a III. füzetben (1915–1916) a hadba vonulásról, a családtól való elszakadásról, a hadseregben való beosztásokról olvashatunk. A mai Ukrajna (főleg Galícia) területén (a Nyugati-Bug folyónál húzódó fronton)³ 1915 nyarán történeteket és az addig megtett utat írja le. Lényegében nem az orosz fronton volt, hanem mögötte tartózkodott kisebb-nagyobb megszakításokkal. Itt is és később is részletesen beszámol arról, hogy hogyan nézett ki a frontvonal, a dekungok hogyan helyezkedtek el. Megjelentek benne olyan érdekességek is, mint a kutyák szerepe a katonaságnál, a tömeghisztéria, a félelem az oroszoktól és I. Ferenc József születésnapjára ünnepsége. A galíciai fronton eltöltött másfél hónap alatt tényleges harci tevékenységben nem vett részt és betegsége miatt szabadságra küldték.

¹ Erre lásd pl. Watson 2021.

² Földváry 2020. 240.

³ Az osztrák–magyar hadsereg 1914. augusztus 23-ától a Visztula és a Nyugati-Bug között a felvonuló orosz erőket támadta. Bővebben lásd Galántai 1974.

Összességében az egész naplóra elmondható, hogy azok a részek, amelyek a rosszul-
léteit és a Vöröskeresztnél töltött napjait írják le, nagyon aprólékosak lettek. Nemcsak
Földváry nyílt beszámolóját – hogy mikor mit érzett (például hányszor ment a hasa) –
hanem magát az akkori orvosi szolgálatot is meg lehet ismerni. Több kérdésre is választ
ad, például hogyan működött az egészségügy; mi a különbség a táborig vagy hadikórházak,
gyengélkedőházak között; mit hogyan kezelt egy szanitéc. Földváry gyomorbántalmak
mellett többször szenvedett „lövészárak-láb”⁴ betegségben is.

A III. füzetben Kárpátalja környékén járunk. Itt már olvasható leírás az éhezésekről
és a tisztek alacsonyabb rangúak irányába történt felsőbbrendű viselkedéséről is. Bemuta-
tja a rutének és a lengyel zsidók ottani életmódját. A Bruszilov-offenzíva⁵ feltartóztatása
és visszaszorítása során Földváry egysége leváltotta a frontvonalban szétvert lengyel ez-
redet a Luczky–Javlonka–Magura-hegy térségében.

A IV. és V. (1916) füzetben megismerhetjük, hogy milyen volt katonaként élni és várni
a parancsra egy idegen városban. Majd továbbmentek a mai Belorussziába és Litvániába,
ahol ez megismétlődött. A napjai rendszerint gyakorlatokkal és tanulással teltek. Megis-
merhetjük az orosz lakosságot. Itt megjelent rövid időre szereplőként a híres Paul von
Hindenburg német tábornagy, Alexander von Kluck vezérezredes és II. Vilmos császár
fia, Oszkár királyi herceg. Több kritikát megfogalmazott Földváry, hogy mennyivel más
a német módszerű kiképzés. Megjelenik a vallás, a templomba járás fontossága is. Rész-
letesen leírt a bombák, gránátok alakja, kezelési és dobási módjaik. Az V. füzet végén
Dél-Erdélybe vezényelték Földváryékát, ahol az addigra átpartolt románok ellen léptek
fel.

A VI. és VII. (1916–1918) füzetben megjelenik a román-magyar ellentét, ahogy az is,
hogy kik hogyan álltak hozzá a román csapatokhoz, amikor erdélyi városokba vonultak.
Földváry több alkalommal is leírta, hogy a „bestiális” románok mit tettek a helyi lakosok-
kal.⁶ Részletesen beszámolt a Kárpátok megmászásáról és a hegyi frontról. Ismét írt be-
tegségéről és hogy mennyivel jobb hely a vöröskeresztes kórház, mint a táborig, vagy a
városi. Megismerhetjük a tiszti iskolát, illetve újabb leírást kapunk arról, hogy mivel fog-
lalatoskodtak a katonák, amíg nem jött a parancs. A VII. füzet közepén már ismét a mai
ukrán területen járunk. A legérdekesebb részek számomra itt azok, amelyek az oroszok
és a magyarok közötti barátság és fegyverszünet megindulásáról szólnak.⁷ Emlékezetes
például, hogy több hónap harc után együtt szedték a krumplit a földeken. Ebben a kötet-
ben kapta meg Földváry zászlósi előléptetését (örvezetőből).

Számomra a VIII. és IX. (1918) füzet volt a legérdekesebb és legizgalmasabb. Olasz-
országba ment Földváry, ahol már nagyobb mértékű volt a háború és a repülők szerepe.
Cison del Grappa (Brenta-völgy) felé a katonáknak embertelen körülményeket kellett

⁴ Bővebben lásd Bihari 2013.

⁵ 1916-ban „Bruszilov támadásai meglepetésszerűek voltak. [...] benyomultak az oroszok a Monarchia állásaiba [...] Június 7-étől a Monarchia egységei rendezetlenül bátráltak, a 4. és a 7. hadsereg felbomlott. Június közepére szabaddá vált az út Lemberg és a Kárpátok felé.” Galántai 1974. 267.

⁶ „Az Erdély keleti részébe benyomuló román hadsereget a politikai vezetőitől részben megfosztott erdélyi románok a legbarátságosabban fogadták. [...] Mind a román hadsereg, mind az új közigazgatás kizárólag a román lakosságra támaszkodott. A magyar lakosság a román hadsereg elől tömegesen menekült az ország belseje felé. Nem voltak ritkák a helyben maradt magyar lakosság elleni atrocitások.” Galántai 1974. 352.

⁷ „A központi hatalmak és a szovjet kormány közti fegyverszüneti tárgyalások [1917] december 3-án megkezdődtek Brest-Litovszkban” Galántai 1974. 365.

elszenvedniük: „*az emberek örjöngtek és sírtak a hideg és fáradtság miatt*”⁸ márciusban, amikor még nagyon esett a hó! Megjelent a háborús propaganda, melyet olasz repülőkből dobtak le röpiratokon keresztül eléjük. A X. füzetben megjelenik a Piavén történt csata,⁹ másnéven montellói harcok, ami Földváry szerint azért volt kudarc, mert „*ha segítségünk és muníciónk elegendőek lett volna a hegyen, a Montello a kezünk alatt van, s a háborút megnyerjük*”.¹⁰ Ő maga is olyan súlyosan megsérült, hogy lábait csonkolták, de sajnos azok elfertőződtek, így a Vittorio-kórházban életét vesztette pár hónappal a fegyverletétel előtt.

Maga a napló különlegessége az, hogy amellettt hogy nagyon részletes – például mindennap elolvashatjuk, hogy mit és mikor evett, hogy mi mennyibe került –, úti beszámolóit, a katonaságban történt eseményeket kritikusan, őszintén írja le. Ide lehet érteni a dezertálást, a korrupciót, a postaszolgálatot, az erőszakot és az öngyilkosságot is. Földváry László intelligenciája észrevehető például abból is, hogy pontosan leírta, mi hány méterre, vagy lábra helyezkedett el. Illetve több rajzot is készített, amit nagyon sajnáltam, hogy nem szerepeltek a könyvben. Emellett emberséges is volt, hiszen minden ismeretlen városban sikerült egy-egy családdal szoros barátságot kötnie.

Maga a katonai élet bemutatása is nagyon részletes. A szomorú oldala az, ahogy szinte mindenért (főleg ételért és alvóhelyért) civilektől „könyörögtek”,¹¹ sokszor nem kaptak elég ellátást, de még rendes alvóhelyiséget sem. Többször egy szobába voltak betömörülve. Sok volt a tetű és sokszor fáztak. A katonákat a túlélés ösztönözte, többségük nehezen, de beletörődött helyzetébe. A vidámabb oldalt az nyújtotta, hogy például voltak zenés multságok, megtartották a karácsonyt, rengeteg kávét fogyasztottak¹² és cigarettát szívtak. Nagy örömmel szolgált számukra a cukrászsütemény és a jó alkohol. Folyton levelet írtak és kaptak, illetve csomagokat, amik bontogatása számukra mindig ünnep volt (már ha a postán dolgozók nem lopták el, vagy időben kiszállították). A naplóból indirekt módon megismerjük a katonai hierarchia fontosságát is, illetve a különböző népek szerepét és jellemét egy hadseregen belül. Személy szerint nekem voltak olyan jeleketek, amik (a számomra kedvelt) *Nyugaton a helyzet változatlan* című filmet¹³ juttatták eszembe. Hiszen a film borzalmakra helyezi a hangsúlyt, de szerepet kap a katonák emberi oldala is.

A hadinapló egyik legértékesebb része nem feltétlenül hadtörténeti, hanem inkább társadalomtörténeti vonatkozású: Földváry rengeteg települést, várost járt be és útközben bemutatta azokat. Több népet figyelhetett és ismerhetett meg, s pontosan jellemezte őket, mind külső, mind belső tulajdonságokkal. Olvashatunk építészetről, szokásokról, divatról. Érdekes volt számomra, hogy Földváry úgy élte meg az egész világháborút, mintha egy kalandregény főszereplője lenne. Folyamatosan utazott, új tájakra látogatott el, ahonnan szuveníreket szerzett. Megtekintett épületeket, mint egy turista, és jellemezte őket.

⁸ Földváry 2020. 189.

⁹ „*Borovén arcvonalszakaszán, a Piave folyón több helyen sikeresen átkeltek [1918] és némileg előrenyomultak, de a támadás néhány nap alatt itt is összeomlott. A közben megáradt Piavén visszavonulni is alig lehetett, és a hadsereg jelentős veszteségeket szenvedett: halottakban, sebesültekben, fogságba esettekben 150 ezer embert.*” Galántai 1974. 389.

¹⁰ Földváry 2020. 222.

¹¹ Az író „*fasolásnak*” írta le ezeket, ami azt jelenti „*szerezni, fogni, venni*”. Az utóbbi szó kiemelendő, hiszen gyakran saját pénzért vásároltak a helyi lakosságtól mindennapi szükségletű dolgokat.

¹² Megszámoltam és körülbelül háromszáztízszer szerepel a kávé/fekete szó a naplóban.

¹³ Erich Maria Remarque: *Nyugaton a helyzet változatlan* című könyvéből készült 2022-es amerikai-német történelmi filmdráma (Rendező: Edward Berger).

Mindig új emberekkel ismerkedett meg, akik segítik útját. A gonosz „főszereplő” háttérben volt folyamatosan, érzékelhetően, hiszen félelmet és aggodást keltett.

Összefoglalva: ez a könyv jelentős segítséget nyújthat nemcsak a hadtörténet-, de a mikrotörténet-, esetleg a gazdaságtörténet-, vagy akár a néprajz-kutatóknak is. Ajánlom mindenkinek elolvasásra, aki be akar látni jobban a frontok mögé, vagy aki kíváncsi, milyen volt az első világháborúban magyar katonaként részt venni. Az utóbbi azért lehet érdekes, mert, ahogy Keith Jenkins gondolta a múlttól: „*egyetlenegy van, de számtalan történelem lehetséges.*”¹⁴

---

¹⁴ Gyáni 2020. 26.

Szakirodalom

- Bihari 2013. Bihari Péter: Kérdések és válaszok az I. világháborúról. Bp., 2013.
- Földvály 2020. Földvály László első világháborús hadinaplója. Szerk.: Barta Róbert, Takács Bálint. Debrecen, 2020.
- Galántai 1974. Galántai József: Magyarország az első világháborúban 1914–1918. Bp., 1974.
- Gyáni 2020. Gyáni Gábor: A történeti tudás. Bp., 2020.
- Watson 2021. Alexander Watson: Az erőd. Przemysł ostroma, 1914–1915. Keszthely, 2021.